

Subjektiko aina substantiivipredikatiivin sijanvaihtelun takana?

1. Predikatiivisääntöjä

Suomea opiskelevalle ulkomaalaiselle predikatiivin sijanvaihtelu on hankalampi opittava kuin esim. objektin. Yhtenä syynä on se, että objektista opitut partitiivin laukaisimet eivät sellaisenaan pädekään muihin konstituentteihin ja säännöt sekoittuvat. Predikatiivisäännötkään eivät ole olleet ylenpalttisen selkeät suomenkielisille tarkoitetuissa kieliopeissa. Monen opettajan lingvistinen kompetenssi lienee joutunut koetukselle, kun on ollut keksittävä tyhjentävät vastaukset säännöstöä testaaville opiskelijoille.

Kieliopit käsittelevät substantiivisen ja adjektiivisen predikatiivin joko erikseen tai yhdessä. Erikseen on annettu säännöt substantiivi- ja adjektiivipredikatiivista mm. Penttilän kielioopissa (1963: 609–611) ja Stenbergin ruotsinkielisille tarkoitettu lauseopissa (1971: 20–22), samoin eräissä ulkomaalaisopetukseen laadituissa kieliopeissa, joista tuonnempana. Jos substantiivi- ja adjektiivipredikatiivi on käsitelty yhdessä, esityksen pohjana on milloin sijanvaihtelu (mm. Setälä 1973, Ikola 1971 ja 1986), milloin predikatiivin merkitys (identiteetti- ja luokituspredikatiivi) sekä subjektin laatu (Hakulinen – Karlsson 1979).

Nykykielioppien adjektiivipredikatiivia koskevat säännöt tuntuvat toimivilta: predikatiivin partitiivius on kytketty subjektin tarkoitteen jaollisuuteen ja sitä kautta predikatiivin distributiivisuuteen. En puutu kir-

joituksessani adjektiivipredikatiiviin; tarkastelen ainoastaan substantiivipredikatiivin sijanvaihtelua ja pohdin, voisiko säännöstöä tältä osin yksinkertaistaa. Tarkasteluni pohjaksi otan Hakulisen ja Karlssonin lauseopin (1979) predikatiivisäännöt, koska tätä kirjaa käyttävät edistyneet suomen opiskelijat myös ulkomaiden yliopistoissa.

Hakulisen ja Karlssonin lauseopissa predikatiiville on varattu kymmenkunta sivua (mts. 189–199), joista neljä käsittelee sijanmerkintää. Esityksestä hahmottuu neljä sääntöä, jotka koskevat substantiivipredikatiivia; ensimmäisessä (1) on kyse identiteettipredikatiivista, muissa (2–4) luokituspredikatiiveista. Jälkimmäisten sijanvaihtelu on kytketty subjekti-NP:n syntaktisiin ja semanttisiin ominaisuuksiin. Substantiivipredikatiivia koskevat säännöt ovat lyhyesti seuraavat:

1. Identiteettipredikatiivi on aina nominatiivissa.
2. Lause- ja infinitiivisubjektin ohessa predikatiivi on »tavallisimmin nominatiivissa».
3. Jaollisen subjektisaneen (= aine-, abstrakti-, kollektiivi- ja monikollinen sana) yhteydessä predikatiivi on »melkein aina partitiivissa».
4. Jos subjektina on jaoton yksilötarkoite, sijanvalinnan ratkaisee predikatiivin suhde subjektiin: predikatiivi on partitiivissa, jos *subjektin* tarkoite on ns. osajoukko, joka »sisältyy johonkin alueeseen, ryhmään, piiriin, aineeseen tms.»; jos *predikatiivi* esitetään »(jaottomana) yksilönä», se on nominatiivissa (harventeet minun).

Ja nyt predikatiivisääntöjä valaiseviin esimerkkeihin. Lauseet (1–9) ovat osaksi mai-

nitusta lauseopista (s. 192–197), osaksi omiani (= FS). Sulkeissa oleva numero osoittaa, mihin edellä esitettyyn sääntöön sijanvaihtelu¹ perustuu.

- (1) a. Ironia on *paras aseeni*. (1)
b. Virkamiesten palkat ovat *budjetin suurin menoerä*. (1)
c. Bruttosopimukset – – ovat vain *harvojen elokuvantekijöiden onni*. (1)
- (2) a. On *hulluutta* olettaa, että asia ratkeaisi tämän vuoden aikana. (2)
b. Monesta olisi ollut *suuri tyhmyys* valita nainen presidentiksi. FS. (2)
- (3) a. Vesi on *nestettä*. (3)
b. Kahvi on *nestä*. (4)
- (4) a. Kansanedustajat ovat *eduskunnan jäseniä*. (3)
b. Veljekset ovat *kaupungin vanhimmat asukkaat*. (1)
- (5) a. Timantti on *jalokiviä*. (4)
b. Timantti on *jalokivi*. (4)
c. Timantti on *jalokiveä*. (3)
d. Timantit ovat *jalokiviä*. FS. (3)
- (6) a. Suomalaiset ovat *sisukasta kansaa*. FS (3)
b. Suomalaiset ovat *sisukas kansa*. FS (3)
- (7) a. Ruovesi on *Hämettä*. (4)
b. Tämä alue on *Häme*. FS. (4)
c. Tämä alue on *Hämettä*. FS (4)
d. Porkkala oli *kielletty alue*. FS (4)
e. Porkkala oli *kiellettyä aluetta*. FS (4)

¹Sijanvaihtelun taustaksi parin 1980-luvun tutkimuksen tilastotiedot, joita en ryhdy tässä kommentoimaan. Ns. HKV-korpuksessa (HKV 1980) substantiivisia predikatiiveja on 51 % ja adjektiivisia 49 %. Nominipredikatiiveista (substantiivi- ja adjektiivita-paukset on tulostettu yhteen) on runsaat 58 % nominatiivissa, 41 % partitiivissa (mts. 125, 129). Lauseopin arkiston murreaineistosta lasketut prosenttiluvut poikkeavat kirjoitettuun kieleen perustuvista: substantiivisia predikatiiveja on 59 % (adjektiivisia 41 %), ja runsaat 70 % s u b s t a n t i i v i -predikatiiveista on nominatiivissa (ks. Pajunen – Palomäki 1985: 35).

- (8) a. Tämähän on *pelkkää pötyä*. (4)
b. Koko uutinen oli vain **pöty / *roska / TV-ankka*. FS (4)
- (9) a. Moni sananlasku on *vanhaa kansanviisautta*. FS (4)
b. Moni sananlasku on *vanha kansanviisaus*. FS (4)

2. Substantiivipredikatiiveja tekstissä

Olen tarkastellut sääntöjen kattavuutta vertailemalla esimerkistöä parista proosateoksesta poimimiini predikatiivitapauksiin. Lähteenä on useimmiten ruotsista suomennettu Peter Englundin Pultava (1989), koska esimerkit on alun perin poimittu kontrastiivista (suomen ja ruotsin) predikatiivien tutkimusta varten. Olen vapaasti lyhentänyt ja muunnellut lauseita kajoamatta kuitenkaan enempää subjektien laatuun kuin itse predikatiiveihin.

Sääntö 1 kattaa ns. identiteettipredikatiivin, jota Matti Larjavaara (1993: 625–665)² on äskettäin käsitellyt Virittäjässä. Larjavaara kommentoi artikkelissaan (s. 646) Hakulisen ja Karlssonin identiteettipredikatiivillisia esimerkkilauseita (mts. 190, 192). Hänen mukaansa lauseissa (1a, b) on »epäaito» identiteettipredikatiivi, ja epäaito olisi samoin perustein myös (1c), jota ei ole artikkelissa siteerattu. Sääntö 1 toimii, kun perusideana on kahden määräjoukon samastaminen (P = S) ja siis predikatiivin määräpaljous; identiteettipredikatiivin »aitous» tai »epäaitous» ei tällöin vaikuta sijanvalintaan.

Sääntö 2 sallii sijanvalinnassa nominatiivin ohella partitiivin, joten kyseessä on pikemminkin suositus. Lause- ja infinitiivisubjektit eivät ole kovin yleisiä; lauseeseen viittaava anaforinen pronomini oli lukemissani teksteissä varsinaista lausetta (tai infinitiiviä) tavallisempi subjekti. Kyseisissä tapauksissa substantiivipredikatiivi oli yleensä nominatiivissa, mutta jos predikatiivina oli (luontaisesti jaollinen) deverbaalijohdos tms., sijana oli partitiivi, esim. *Se [nim. että lehdistö väittää jtk] on häpeällistä panettelua*.

Opetus

Entä sääntö 3, jonka perusteella subjektin tarkoitteen jaollisuus selittää partitiivin lauseissa (3a, 4a, 5c, d, 6a)? Jaollisia saneita ovat myös (abstraktit) teonnimet, ja tällaisia esiintyi poiminnossani subjekteina melko taajaan. Predikatiivi on milloin partitiivissa (10), milloin nominatiivissa (11):

- (10) a. Vihollisen tykistö patterin valtaaminen oli *veristä puuhaa*.
b. Poliittisten ja taloudellisten tavoitteiden tarkka erottaminen on valtaosaltaan *abstraktiota*.
c. Se [= sotiminen talvella] oli *helvetillistä aikaa*.
d. Olo Ukrainassa ei ollut *mitään lekottelua*.
e. Ratsastus venäläisten tulen läpi oli *suoranaista kujanjuoksua*.
- (11) a. Joukkojen hajauttaminen oli *yksinkertainen tapa sairastelun hylitsemiseksi*.
b. *Hyvä vaihtoehto* tässä tilanteessa oli ulkomaiden riistäminen sodan avulla.
c. Joukkojen liikkeelle laittaminen ja varastojen kerääminen samanaikaisesti oli *vaikea tehtävä*.
d. Piiritys oli aina *monimutkainen operaatio*.
e. Varjostus oli *välttämätön turvallisuus-toimenpide*.

Toistuva (abstrakti)subjekti on Pultava-teoksessa sota, ja sen yhteydessä substantiivipredikatiivi on samoin partitiivissa (12) tai nominatiivissa (13). Jaollistarkoitteinen subjekti – monikollinen tai abstraktisana – esiintyy edelleen lauseissa (14, 15); substantiivipredikatiivin sijana on näissäkin sekä partitiivi (14) että nominatiivi (15).

- (12) a. Sota oli ennen kaikkea *tilaisuus uran luontiin* eli todelliselle aateelliselle *mitä sopivinta puuhaa*.
b. Sota oli *suoraa seurausta* maan suurvalta-asemasta.
c. Sota saattoi olla *tuottoisaa toimintaa*.
- (13) a. Useimmille upseereille sota oli *pelkkä elinkeino* ja *tapa luoda karriääriä*.
b. Monille sota ei ollut *mikään ehdoton ja kaikenkattava asia*.

- c. Sotaa elinkeinonaan pitävälle se [sota] oli lähes *normaali olotila*.
- (14) a. Nämä konfliktit olivat *seurausta* feodaalijärjestelmästä.
b. Kertomukset vaatepulasta näyttivät olevan *pötypuhetta*.
c. Toisten mielestä toimenpiteemme olivat *puuttumista toisten asioihin*.
d. Kaikki oli *pelkkää auringonpaistetta* niin kauan kuin omat aseet voittivat.
- (15) a. Uskonto oli *tärkeä keino* kansan johdattelemiseksi.
b. Ateismi oli tänä aikakautena käytännöllisesti katsoen *mahdottoisuus*.
c. *Seuraava mietiskelyn kohde* oli venäläisten voimien vahvuus Suomen rajoilla.
d. Linnakkeet olivat vain *este tiellä kohti todellista tavoitetta*.

Muutama kommentti edellä esitettyihin tekstipoimintoihin. Lauseissa (10–15) substantiivipredikatiivin sijana on kaikissa ryhmissä vaihdellen partitiivi (10, 12, 14) ja nominatiivi (11, 13, 15), vaikka subjektina on milloin teonnimi, milloin muunlainen abstraktisana tai monikollinen sana. Joissakin tapauksissa partitiivin voi vaihtaa nominatiiviin tai päinvastoin, ts. predikatiivin tarkoitteelle voi antaa eri tulkinnan: *?verinen puuha* (10a), *abstraktio* (10b), *helvetillinen aika* (10c), *suoranainen kujanjuoksu* (10e), *(suora) seuraus* (12b, 14a), *normaaliala olotilaa* (13c); muissa vaihtelu ei käy. Näissä tapauksissa predikatiivin laatu – sen tarkoitteen luontainen jaollisuus tai jaottomuus – ratkaisee, onko partitiivi mahdollinen. Jaollisia tarkoituksia ovat mm. teonnimet tai sellaisiin rinnastuvat *lekottelu, toiminta, pötypuhe, puuttuminen, auringonpaiste* (10d, 12a, 12c, 14b–d), jotka eivät voi ilmaista kerrallista tekoa; jaottomia »yksilötarkoituksia» ovat puolestaan *tapa, vaihtoehto, tehtävä, operaatio, toimenpide, tilaisuus, (elin)keino, asia, mahdottomuus, kohde, este*.

Substantiivipredikatiivi näyttäisi elävän subjektiin nähden itsenäistä elämää: predikatiivin tarkoite ratkaisee, käsitetäänkö sub-

jektin tarkoite jaottomaksi vai jaolliseksi ja onko predikatiivin sija ylipäänsä valinnainen. Onhan predikatiivi määrätapauksissa joko pelkästään nominatiivissa tai pelkästään partitiivissa. Substantiivipredikatiivi on nyt käsitellyissä tapauksissa subjektia tärkeämpi siinä mielessä, että siitä heijastuu subjektin laatu. Koska predikatiivilauseen subjekti on obligatorisesti nominatiivissa, subjektin mahdollinen jaollisuus jää predikatiivilla osoitettavaksi. Jos esimerkkien (11–15) predikatiivit semanttisesti sopivilta osin vaihdetaan vaikkapa sanaan *tyhmyys* tai *turhuus*, kyseeseen tulee niin nominatiivi kuin partitiivi: *Joukkojen hajauttaminen / Piiritys / Sota / Nämä konfliktit / Ateismi oli tyhmyys ~ tyhmyyttä (turhuus ~ turhuutta)*. Predikatiivin sija ei tällöin riippune subjektin laadusta, vaan siitä, millaiseksi predikaatio ilmoitetaan (= joko rajallinen, kerrallinen tyhmyyden osoitus, turha teko, tai sitten jatkuva tyhmä tai turha asiointila).

Esimerkit (3b, 5a, b, 7–9) perustuvat sääntöön 4, jossa subjektin ja predikatiivin suhde ratkaisee sijanvalinnan. Samaan sääntöön perustuvat Pultavan tekstistä peräisin oleva lause (16a) ja sen muunnelma (16b):

- (16) a. Tuhosta huolimatta tämä [nim. venäläisten leirialue] oli suhteellisen *idyllistä seutua*.
b. Tämä [alue] on *idyllinen seutu*.

Partitiivin valinta lauseessa 16a selittyy siitä, että subjektin suhde predikatiiviin on inklusiivinen (»osajoukko»). Tämän säännön esittävät konkreettisesti ulkomaalaisopetuksen tarkoitetut kieliopit: Stenbergin (1971: 20) partitiivimuotoinen substantiivipredikatiivi ilmaisee ainetta, lajia, piiriä tai aluetta (»ämne, art/slag, krets, område»), Fred Karlssonin (1982: 100) »'aineen', 'ryhmän' tai 'lajin' epämääräistä paljoutta» ja Whiten (1993: 270) mukaan partitiivi kertoo »mitä ainetta, lajia, laatua, tyyliisuuntaa subjekti on» tai että »subjekti on osa jotakin». Karlsson (s. 100) huomauttaa lisäksi, että **p r e d i k a t i i v i n** nominatiivi ilmaisee jaotonta kokonaisuutta ja määräistä paljout-

ta, White (s. 269) puolestaan, että **s u b j e k t i** nominatiivipredikatiivin yhteydessä tarkoittaa »jotain tiettyä, ainoata joukkoa», esim. *He ovat tämän kaupungin (ainoat) ulkomaalaiset*. Nominatiiviesimerkkejä seuraa huomautus, että monikkosubjektin yhteydessä predikatiivi on tavallisesti monikon partitiivissa sekä tätä valaiseva esimerkkilause *He ovat ulkomaalaisia*. Jos säännössä viitataan nimenomaan **s u b j e k t i n** laatuun, valkeneeko kielenoppijalle predikatiivin sijanvaihtelu esim. tapauksessa *Virtaset ovat Lahtisten vuokralaiset ~ vuokralaisia?* – Stenberg (s. 20) ei perustele nominatiivin käyttöä vaan esittää nominatiivipredikatiivit kontrastiivisesti vastaavien partitiivitapausten vierellä.

Säännön 4 perusteella muodostetuissa lauseissa partitiivipredikatiivien tarkoitteet ovat erityyppisiä: *jalokiviä* (5a), *Hämettä* (7a, c), *kiellettyä aluetta* (7e), *pelkkää pötyä* (8a), *vanhaa kansanviisautta* (9a), *idyllistä seutua* (16a). Selvimmin inklusiivisia ovat (5a, 7a, 7c), sitä vastoin muissa tapauksissa predikatiivi, niin substantiivinen kuin se onkin, tulee lähelle luokitettavaa adjektiivia: *luvatonta* (7e), *perätöntä* (8a), *talonpoikajärjen mukaista* (9a), *idyllistä* (16a). Inklusiivisuus tuntuu teennäiseltä erottelukriteeriltä tapauksissa (7d, e), ehkä myös (16a, b). Porkkalasta puhuessani voin nähdäkseni käyttää vapaasti kumpaa varianttia tahansa (7d, e), ja voinen osoittaa kartasta vaikkapa Ahvenanmaan ja todeta sen olevan *idyllistä seutua* tai *idyllinen seutu* (vrt. 16a, b). Tällöin mielessäni on 'alue' tai 'seutu' (= predikatiivi) joko selvärajaisena tai epämääräisempänä. Lauseiden nominatiivivaihtoehdot esittävät predikatiivin tarkoitteen jaottomana kokonaisuutena: *jalokivi* (5b), *Häme* (7b), *TV-ankka* (8b), *vanha kansanviisaus* (9b). Jos taas predikatiivin tarkoite on luontaisesti jaollinen, nominatiivi ei käy (8b *pöty, *roska).

3. Substantiivipredikatiivi ja subjekti

Sääntöjen 2–4 mukainen substantiivipredikatiivi muistuttaa sijanvaihtelultaan eksis-

tentiaalilauseiden subjektia (tarkemmin esim. Itkonen 1975: 92–94). Jos lauseiden subjektit korvaa sopivilla (paikan)adverbiaaleilla, syntyy e-lauseita, joissa subjektin nominatiivi ilmaisee jaottomuutta ja määräpaljouutta, partitiivi jaollisuutta ja epämääräistä määrää (esim. *jalokivi – jalokiveä – jalokiviä*). Sekä tilanne että esiteltävän uuden referentin (= subjektin) laatu ratkaisee e-lauseessa subjektin sijanvalinnan. Vaikka predikatiivilauseessa predikoidaan jo olemassa olevasta referentistä, tilanteella on silti merkitystä. Puhuja päättää, mitä predikatiivi-ilmausta hän käyttää, ts. ratkaisee, mikä mahdollisista ilmauksista soveltuu parhaiten kyseiseen tilanteeseen. Riippuu puhujasta, ilmoittaako hän veden tai kahvin olevan *neste* (3b) vai *nestettä* (3a), suomalaisten *sisukas kansa* (6b) vai *sisukasta kansaa* (6a), tietyn alueen *idyllinen seutu* (16a) vai *idyllistä seutua* (16b). Toisaalta tilanne ei aina jätä valinnanvaraa, kuten jo edellä kävi ilmi: kyseeseen tulee vain joko kokonaisvaltainen tai jaollinen käsitys predikatiivin tarkoitteesta (vrt. *Tämä on koivu – Tämä on koivua; Se on roska – Se on roskaa* ym.). Puhuja valinnee myös, tahtooko hän korostaa subjektin ja predikatiivin suhteen yksiyksisyyttä lauseella *Kesäkurssimme opettajat olivat Liisa, Leena ja Minna* vai käyttääkö hän (säännönvastaista) partitiivipredikatiivia *opettajia*, vaikka kurssilla olisi ollut vain mainitut kolme opettajaa.

Ainakin ulkomaalaisopetuksessa voisi mielestäni antaa substantiivipredikatiivin elää omaa elämäänsä siitä huolimatta, että predikaation laatu (totaalinen – distributiivinen) yleensä ilmaisee subjektin jaottomuuden ja jaollisuuden vastakohtaa. Sen sijaan, että liitämme nominatiivin ja partitiivin vaihtelun ensisijaisesti subjektin laatuun, voisimme lähteä predikatiivista: onko sen tarkoite pelkästään jaoton, totaalinen, rajattu (= nominatiivi) vai pelkästään jaollinen, alaltaan epämääräinen ja ylijäämän salliva (= partitiivi), vai voiko tarkoiteen tulkita yhtä hyvin jaottomaksi kuin jaolliseksi. Viimeksi mainitussa tapauksessa tulee ratkaistavaksi, kumpi tulkinta kulloiseenkin tilanteeseen sopii.

Ruotsin kaltaisessa artikkelikielessä suomen nominatiivipredikatiivia vastaa useimmiten artikkelillinen muoto, joko epämääräinen (*en ädelsten, en vätska, en dumhet, ett folk, en visdom*) tai määräinen (*de äldsta invånarna, den största utgiftskällan*). Usein joskaan ei aina partitiivipredikatiivien vastineena on ruotsissa artikkeliton muoto (*riksdagsmän, ädelstenar, strunt, segt folk, gammal visdom*). Silloinkin kun predikatiivin partitiiviuden perusteena on joko subjektin inklusiivinen suhde predikatiiviin (*Mies on muusikkoja*) tai predikatiivin adjektiivinomainen merkitys (*Tuoli on puuta, Kahvi on nestettä*), sijanvaihtelu selittyy siitä, että partitiivi sallii ylijäämän: predikatiivin tarkoite on laajempi kuin subjektin tarkoite, Stenbergin (mts. 19) »matemaattista sääntöä» mukaillen $P > S$. Tältä pohjalta selittyy helposti myös paikannimien jaollistarkoitteisuus (*Ruovesi on Hämettä*).

Jos substantiivipredikatiivi tunnustetaan suhteellisen itsenäiseksi, voi nimenomaan predikatiivin pohjalta selittää vaikkapa sellaisen erikoistapauksen kuin *Tytön silmät olivat ihaninta mitä poika oli nähnyt*. Larjavaara (1993: 647) katsoo tämäntyyppisten lauseiden partitiivin johtuvan »subjektin tarkoiteen jaollisuudesta»: varsinainen subjekti olisi mainitussa tapauksessa 'tytön silmien näkeminen'. (Näin myös Hakulinen – Karlsson 1979: 195.) Tämän mukaisesti pitäisi lauseessa *Se retki oli upeinta missä olen ollut mukana* käsittää subjektiksi 'retkellä oleminen'. Entäpä jos nämä superlatiiviset predikatiivit tulkitaankin substantiivisiksi, kuten mm. Göran Karlsson (1967: 268–276) on ehdottanut? Tällöin partitiivit selittyvät itse predikatiivin jaollisuuden pohjalta: 'silmillä' ja 'retkellä' on inklusiivinen suhde kaikkeen siihen 'ihanuuteen' tai 'upeuteen' mitä puhujan kokemuksiin kuuluu. Jos mainitut lauseet kääntää ruotsiksi, predikatiivi-ilmausten substantiivisuus on kiistaton: *Flickans ögon var (något av) det underbaraste pojken hade sett ja Utflykten var (något av) det mest fantastiska som jag varit med om*.

PIRKKO FORSMAN SVENSSON

LÄHTEET

- ENGLUND, PETER 1989: Pultava. Suom. Seppo Hyrkäs. WSOY, Juva.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: Nykysuomen lauseoppia. SKST 350. Jyväskylä.
- HKV 1980 = Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred – Vilkuna, Maria: Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus. Publications of the Department of General Linguistics 6, University of Helsinki.
- IKOLA, OSMO 1971: Suomen kielioppi ja oikeakielisyysoapas. – Nykysuomen käsikirja. Toim. Osmo Ikola. Toinen, uudistettu painos. Oy Weilin + Göös Ab, Helsinki.
- 1986: Kielioppi ja kielenopas. – Nykysuomen käsikirja. Toim. Osmo Ikola. Toinen, uudistettu painos. Oy Weilin + Göös Ab, Espoo.
- ITKONEN, TERHO 1975: Näillä näkymin. Kirjoituksia nykysuomesta ja sen huollosta. SKST 316. Helsinki.
- KARLSSON, FRED 1982: Suomen peruskielioppi. SKST 378. Pieksämäki.
- KARLSSON, GÖRAN 1967: Eräitä huomioita suomen predikatiivin sijasta ja luvusta. – Virittäjä 71 s. 268–276.
- LARJAVAARA, MATTI 1993: Ekvatiivilause ja identiteettipredikatiivi. – Virittäjä 97 s. 625–653.
- PAJUNEN, ANNELI – PAJUMÄKI, ULLA 1985: Tilastotietoja suomen kielen rakenteesta 2. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 31. Helsinki.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: Suomen kielioppi. Toinen, tarkistettu painos. WSOY, Porvoo.
- SETÄLÄ, E. N. 1973: Suomen kielen lauseoppi. Tarkistanut Matti Sadeniemi. Kuudestoista painos. Otava, Keuruu.
- STENBERG, ANNE-MARIE 1971: Finsk satslära för skolornas högre stadier och för självstudier. Söderström & Co Förlags Ab, Helsingfors.
- WHITE, LEILA 1993: Suomen kielioppia ulkomaalaisille. Oy FinnLectura Ab, Loimaa.

Minkälainen on suomen kielen kielioppi – miten sitä tulisi opettaa?

Kielioppityöryhmän mietintö *Kieli ja sen kieliopit – opetuksen suuntaviivoja* (Painatuskeskus Oy, Helsinki 1994) on jo kesän ja syksyn kuluessa ehtinyt herättää keskustelua ja jonkinlaista kähmääkin. Tämän puheenvuoron taustana on äidinkielen opettajan ja äidinkielen opetuksen näkökulma. Sitä taustaa vasten jotkut kannanotot ja varsinkin kesän tilaisuuksissa käymäni keskustelut ovat tuntuneet suorastaan hämmäntäviltä: miksi niin paljon varauksellisuutta, miksi mielestäni todellista väärinymmärrystä ja kielteistä uhoa lukumääräisesti kuitenkin runsaamman positiivisen ja suorastaan innostuneen vastaanoton rinnalla? Kriittistä keskustelua en vastusta, mutta asenteellisuudesta ja jo ennalta lukkoon lyödyistä urautuneista käsityksistä tulisi kannanotoissa vapautua, ettei tälle asiakirjalle kävisi yhtä huonosti kuin vuoden 1915 kielioppikomitean (E. N. Setälän komitean) mietinnölle, jonka uusia uria aukovat näkemykset eivät juurikaan päässeet vaikuttamaan kouluopetukseen.

Kieli ja sen kieliopit on äidinkielen opetuksen kehittämisen kannalta keskeisen tärkeä kirja. Sitä on odotettu 1970-luvulta alkaen, jolloin moderni kielitiede jo oli saanut vankan jalansijan Suomessa ja jolloin äidinkielen opetus maassa alkoi vahvasti uudistua. Silloinhan asetettiin nykyaikaisen äidinkielen opetuksen tavoitteeksi oppilaiden monipuolinen kielenkäyttötaito: peruskoululaisensikin tuli oppia ymmärtämään, »että kieli vaihtelee viestintätehtävän ja -tilanteen mukaan. Kun hän pyrkii soveltamaan tätä tietoa omaan ilmaisuunsa, hän oppii äidinkielellään monikieliseksi – ja vasta tällainen ihminen on taitava kielenkäyttäjä.» Kielenkäyttötaitojen harjoittelu ja runsas kirjallisuuden lukeminen sijoitettiin kielentuntemuksen – niin kuin kieliopin osuutta silloin nimitettiin – lomaan, mutta pulmaksi jäi, mikä kielentuntemuksen alueesta ja